

Natur
Ref. UFSTR/TBS
Den 8. december 2020

Noter fra 1. møde med den videnskabelige arbejdsgruppe den 26/11-2020 kl. 9-13 vedrørende processen med etablering af naturnationalparkerne Fussingø og Gribskov

---

Deltagere: Professor Jens-Christian Svenning (Skype), seniorforsker Rasmus Ejrnæs (Skype), professor Carsten Rahbek, lektor Hans Henrik Bruun, seniorrådgiver Rita Merete Buttenschøn, professor Henrik Vejre, formand for Det Dyreetiske Råd Bengt Holst og lektor Stine Krøijer. Fra Naturstyrelsen deltog vicedirektør Signe Nepper Larsen, kontorchef Mads Jensen og projektkoordinator Uffe Strandby.

Indledning og rammesætning

NST indledte med at orientere om rammerne for arbejdet med NNP, herunder organisering og tidsplan. Parallelt med realisering af de to NNP'er Fussingø og Gribskov pågår et lovarbejde for etablering og drift af en NNP, men udgangspunktet for de to første parker er gældende lovgivning. Målet er bedre vilkår for biodiversiteten, men også at give befolkningen gode oplevelser. NST vil på baggrund af anbefalinger fra denne gruppe – samt den nationale interessentarbejdsgruppe og de lokale arbejdsgrupper – udarbejde projektskitser, der vil kunne danne grundlag for drøftelser på næste møde i den videnskabelige arbejdsgruppe (og i interessentarbejdsgruppen og de lokale arbejdsgrupper), forventeligt i løbet af februar 2021. Herefter vil det justerede forslag blive sendt i offentlig høring. Naturnationalparkerne er planlagt etableret fsv angår hegn og dyr i første kvartal 2022. Hvis mødedeltagerne har yderligere input til udarbejdelse af projektskitserne samt henvisninger til relevante videnskabelige publikationer m.v., kan det fremsendes til NST inden jul. Endelig blev det tilkendegivet, at der ikke vil blive udarbejdet et egentligt referat, men derimod sammenfattende og opsummerende noter, som vil blive delt med de øvrige grupper.

Proces og tidsplan

Fra flere sider (bl.a. Rasmus Ejrnæs, Carsten Rahbek, Henrik Vejre, Stine Krøijer) blev der givet udtryk for, at det kunne have været gavnligt med en mere længere proces med tid til inddragelse af eksterne eksperter, folketingshøringer m.m. Der blev ligeledes givet udtryk for (Henrik Vejre og Stine Krøijer), at der er tale om en ny forvaltningsform, som er vedvarende og dermed har et vigtigt aftryk på menneskers natursyn.

Rammebetingelser for hegn og store planteædende pattedyr

Den overordnede ramme er en politisk beslutning om udpegning af de to områder, opsætning af hegn og udsætning af dyr. Der var enighed om, at principperne bag naturnationalparkerne, hvor kulturindgreb modvirkes, naturlig hydrologi genskabes og store planteædere (med helårsgræsning og naturlige bestandstætheder) fremmes, er afgørende for at kunne løfte biodiversiteten. Det anføres af flere af medlemmerne (bl.a. Jens Christian Svenning, Hans Henrik Bruun, Carsten Rahbek), at det er glædeligt, at de sidste mange års anbefalinger fra forskerne udmøntes i form af naturnationalparker, og at de to udpegede områder ved Fussingø og Gribskov rummer gode muligheder for udviklingen af biodiversiteten. Der var en generel opfordring til, at der afsøges muligheder for dels at udvide de to naturnationalparker og dels arbejde på at finde endnu større sammenhængende arealer, som kan

overgå til naturnationalparker. Alle medlemmerne af arbejdsgruppen fandt, at naturnationalparkerne burde være større, for at sikre variationen og understøtte de naturlige processer, herunder flere forstyrrelser, mosaikøkosystemer, overgangszoner mm.

Valg af dyr og græsningstryk

Det blev af flere anført (bl.a. Rita Merete Buttenschøn, Jens Christian Svenning, Hans Henrik Bruun, Rasmus Ejrnæs, Carsten Rahbek), at der er behov for flere forskellige arter af pattedyr, da dyrene hver især besidder forskellige egenskaber ift. afgræsning og adfærd og dermed vil skabe en større variation i de strukturelle forhold i vegetation, jordbund m.v. Der peges på, at der gerne må være flere dyrearter med en funktionel bredde:

- tunge græssende pattedyr såsom heste, okser, bison m.fl.
- browsere såsom hjortearterne og elg
- vildsvin. Positive forstyrrelseseffekter, navnlig i forhold til jordbunden
- bævere. Positive forstyrrelseseffekter, navnlig i forhold til lys (fældning af træer), dødt ved og hydrologi. Gribskov kan være en mulighed sideløbende med, at der genskabes hydrologiske processer.

Generel enighed om, at okser naturligt hører hjemme i begge de kommende naturnationalparker. Heste blev af flere vurderet som overvejende steppedyr, der måske ikke havde helt samme naturlige placering i Gribskov. Der var flere (Jens Christian Svenning, Rasmus Ejrnæs, Hans Henrik Bruun) som har en anden vurdering af hestens habitatniche og som vurderede at heste er egnede i Gribskov. Derudover blev det anført at den historiske hestegræsning i Gribskov kan være et understøttende argument. Det blev anført (bl.a. Rita Merete Buttenschøn og Jens Christian Svenning), at bison påvirker i højere grad også ældre træer i kraft af barkskrælning og har i kraft af deres adfærd og størrelse positive funktionelle effekter, men at den genetiske smalle variation i den genoprettede bestand kan give udfordringer ift. en række kvægsygdomme. Det blev bemærket (bl.a. Carsten Rahbek), at både hest, elg og bison historisk er forsvundet fra Danmark som vildtlevende, før mennesket kunne være den udløsende faktor ifht. deres uddøen. Hertil blev dog anført, at der er stor usikkerhed om tolkningen. Tre af arbejdsgruppens medlemmer anbefalede at kigge bredt på Nordeuropas fauna af store planteædere, uanset de præcise årsager til hver arts historiske forsvinden. Det blev anført, at elg kræver store fugtige arealer. Elge er gennem tiden op til i dag konstateret sporadisk på Sjælland, hvilket kunne tale for introduktion af elge i Gribskov. Ud fra biologiske kriterier pegede alle ved mødet på gevinster ved vildsvin og bævere. Ferale tamsvin (eksempelvis Tamworth) giver samme økologiske gevinster som vildsvin, men giver også de samme udfordringer som vildsvin (kan være bærer af samme sygdomme m.m.).

Det blev af flere påpeget, at udgangspunktet må være, at man arbejder hen imod naturlige bestandstætheder. I den sammenhæng blev det anført (bl.a. Carsten Rahbek), at det kan være vanskeligt at estimere bærekapaciteten, da der i naturlige bestande ofte opleves store fluktuationer afhængig af klima mm.

Ift. græsningstryk anførtes det, at det ikke er nødvendigt at beslutte fra starten, hvor stort græsningstrykket skal være. Man kan starte på et forholdsvist lavt niveau og monitere udviklingen. Det er dog nødvendigt at gøre sig nogle indledende overvejelser om, hvordan og ud fra hvilke kriterier man vil justere og regulere bestandstæthederne. Herunder blev det anført at overveje mulighederne for at anvende en mere reaktiv frem for proaktiv bestandsforvaltning. Jens Christian Svenning understregede også, at en monitoring af naturen sammen med bestandens udvikling kunne tale for at rulle virkemidlet lidt tilbage, hvis der opstår negative effekter. I denne sammenhæng blev det påpeget at definere hvad der forstås ved negative effekter.

I det omfang hjortearterne kan passere det opsatte hegn, var der en generel opfordring til at undlade jagt/regulering på disse arter, for at opnå naturlige bestandstætheder.

Endelig blev det fremhævet, at udsætning af græssende pattedyr ikke løser alle udfordringer (kvælstofdeposition m.m.), og at andre naturlige processer som vand, vind og ild også var essentielle.

Prædatorer

Prædatorer ses ikke som en gruppe, der skal introduceres, men i givet fald ville skulle indfinde sig naturligt. Ulv og los vil sandsynligvis kun kunne være bestandsregulerende i forhold til de mindre planteædere, til og med kronvildt. Desuden vil den naturlige bestandsregulering af planteæderne primært ske via fødemængden, og herunder var der en uddybende diskussion af begreberne top-down og bottom-up regulering af de trofiske niveauer i økosystemerne, der vurderes at kunne foregå både og i et givent naturområde. Af øvrige effekter blev nævnt, at tilstedeværelsen af store rovdyr kunne påvirke planteædernes udnyttelse af området ('landscape of fear') og den interne fordeling mellem mindre rovdyr og mindre byttedyr.

Valg af hegn

Det fremførtes af flere, at det afgørende valg af hegnstyper er, hvilke dyr man vurderer kan være medvirkende til at fremme og understøtte den strukturelle variation – herefter må man foretage en vurdering af hvilke typer af hegn, der er nødvendige for at holde de valgte dyr inde. I denne sammenhæng opfordres der til at overveje mulighederne for semi-permeable hegn, der tillader f.eks. hjortevildtet at migrere ind og ud men samtidig sikrer, at heste, okser og bison kan holdes inden for hegnet.

Inddragelse, samskabelse, formidling og narrativer

Det blev fremført, at den globale erfaring er, at 'conservation without people' ikke er bæredygtig. Opfordring til at man arbejder i retning af stor fokus på medskabelse og samskabelse med lokale borgere og interessenter og i den forbindelse er opmærksomme på, at man i stort omfang forvalter mennesker og bør have fokus på deres ønsker i denne forandringsproces. Med naturnationalparker etableres en natur som i stort omfang skal forvalte sig selv, hvormed vigtigheden af at arbejde med inddragelse og ejerskab aktualiseres. Det anbefales at have fokus på, at der med disse naturnationalparker i et vist omfang rykkes ved natursynet, hvor vi bevæger os væk fra stabile og tæmmede systemer i retning mod mere dynamiske og vilde systemer. Vigtigheden af lokal forankring understreges af flere. Lokale brugere har en større identitet forbundet med områderne og har endvidere en vigtig funktion som rollemodeller eftersom de besidder de lokale fortællinger.

Der var en generel erkendelse af, at man med etablering af naturnationalparker opererer med et menneskeligt design, der tilnærmet fungerer som et naturligt økosystem, der dog adskiller sig fra egentlige dyreparker – bl.a. ved naturlige bestandstætheder uden tilskuds fodring. Det var den generelle forventning, at på længere sigt ville en væsentlig kvalitet ved naturnationalparkerne være, at naturen i dem blev opfattet som vild natur.

Vigtigheden af proaktiv og nuanceret formidling understreges (bl.a. Stine Krøijer og Bengt Holst). I den forbindelse er det væsentligt, at formidlingen sker både på et videnskabeligt grundlag men også med et lokalt afsæt og forankring. I denne sammenhæng kan det anbefales NST at være tydelige i kommunikationen omkring, hvorfor det lige præcis er denne afgrænsning der er valgt (hensyn til veje og jernbaner, hensyn til rekreative muligheder, etc.). Formidlingen skal også rette sig mod, at mange borgere ikke har kendskab til færdsel blandt dyr – og ofte mangler respekt for "vilde" okser og heste. Endelig skal man i formidlingen være meget opmærksom på, at hegn og udsætning af dyr af nogle vil

opleves som ekskluderende tiltag, og muligheden for at anvise/etablere alternative muligheder for friluftslivet vil dæmpe konflikterne.

Endelig blev vigtigheden af en stærk fortælling om naturnationalparken fremhævet (bl.a. Henrik Vejre, Stine Krøijer, Bengt Holst) – og nævnt som det 3. virkemiddel (ud over opsætning af hegn og udsætning af dyr). Hvorfor oprettes NNP – hvilke problemer adresseres – hvordan skal NNP etableres – og hvad skal der gøres for at alle kan se sig selv som en del af løsningen?

Dyrevelfærd og bestandsregulering

Det vurderes fra flere af medlemmerne (bl.a. Hans Henrik Bruun, Rasmus Ejrnæs) som afgørende, at man diskuterer og undersøger de lovgivningsmæssige muligheder (evt. kategorisering som ”kept wild” som i England) for at acceptere, at de udsatte pattedyr betragtes som vilde dyr, som får lov til at ældes, blive svækket og dø en naturlig død på arealerne. I den forbindelse blev det også anført (bl.a. Bengt Holst), at det er vigtigt på forhånd at beskrive, hvordan og hvornår evt. reguleringstiltag vil blive iværksat. Diskussionen er vigtig også i relation til formidlingsindsatser, som skal iværksættes tidligt i processen. Forventningsafstemning med borgere og samfund er essentiel – og den skal laves i fredstid, da folks opfattelse og følelser vil være en væsentlig parameter.

Døde dyr

Der var generel enighed om, at tilstedeværelsen af ådsler var vigtig for en lang række arter og biologiske processer. Der var accept af, at der kunne være lovgivningsmæssige udfordringer, og at der ville være behov for en målrettet formidling af de biologiske gevinster.

Indfasningsindgreb

Der var enighed om, at der generelt er behov for at fremme hydrologiske tiltag i områderne. Ligeledes kan der være behov for en række biodiversitetsfremmende indgreb (opblødning af skovbryn, veteranisering, lysningshugster og fjernelse af eksotiske træarter), der muliggør en hurtigere overgang til et område med høj biodiversitet, hvor udviklingen i højere grad vil ske via naturlige processer uden menneskelig indgriben. Illustreret med billedet: ”Området udstyres med krykker indtil benet er helet”. Endelig vurderes indsatser omkring friluftsliv og formidling at være afgørende både i opstartsfasen men også fortløbende, da det er medvirkende til at fremme oplevelserne, understøtte ejerskab, lokal forankring og engagement.

Overvågning

Der blev fra flere sider anført, at vi i forbindelse med disse naturnationalparker har at gøre med en ny situation, hvor der eksisterer en oplagt mulighed for at opsamle værdifuld erfaring. Der var generel opbakning til at sikre de nødvendige forsknings- og overvågningsrammer for disse to projekter, og vigtigheden af både at undersøge effekterne på biodiversiteten friluftsliv og natursyn blev understreget. Konkret blev det fra flere (bl.a. Rasmus Ejrnæs, Rita Merete Buttenschøn, Hans Henrik Bruun) anbefalet at etablere et antal frahegnede kontrolparceller i størrelsesordenen 20x20 m.

Overvejelser vedr. sårbare og sjældne arter samt EU-habitats forpligtelser

I forbindelse med denne løbende overvågning kan der tilgå viden om beskyttede eller truede arter og habitater som resulterer i, at man må iværksætte særlige forvaltningstiltag for at sikre eller fremme disse arter. Det var dog generelt set vurderingen (bl.a. Hans Henrik Bruun, Carsten Rahbek, Rasmus Ejrnæs), at etableringen af naturnationalparker helt generelt vil være et løft for biodiversiteten også for sjældne og truede arter, eftersom denne forvaltningsform fremmer de levevilkår, som mange sjældne og truede arter mangler. Det understreges dog også, at der kan være enkelte arter, hvis økologiske betingelser forværres. Her anbefales det at foretage en konkret vurdering af denne eller disse arters

betydning og status og vurdere mulighederne for mindre forvaltningsmæssige indgreb. Flere medlemmer understreger dog, at dette særlige artshensyn kun undtagelsesvis bør tages i anvendelse.

I relation EU-habitat forpligtelser blev det af flere fremhævet (bl.a. Hans Henrik Bruun og Rasmus Ejræs), at vurderingen var, at der i direktivet ikke var stedfaste krav om gunstig bevaringsstatus.